

ОБШУКИ В ІТ КОМПАНІЯХ. ЯК ПІДГОТУВАТИСЬ ТА ЯК ПОВОДИТИСЬ

Обшук майже завжди стає неприємним сюрпризом як для керівництва компаній, так і для команди в цілому, оскільки характеризуються високим рівнем морально-психологічної напруги. Передбачити візит правоохоронців вкрай важко, а тому і готуватись до нього треба вже сьогодні. Слідчі дії зазвичай призводять до стресу всіх учасників та репутаційних збитків Компанії.

Діяльність Асоціації IT Ukraine спрямована на захист інтересів представників IT індустрії, а тому, разом з адвокатами юридичної компанії Arzinger визначили основні поради для керівників українських IT компаній як підготувати свій бізнес та команду до можливих слідчих дій та як поводити себе під час обшуків, аби не зашкодити собі.

Нагадаємо, що 17 квітня у Верховній Раді зареєстровано проєкт Закону № 9211 про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення окремих положень з метою забезпечення захисту прав учасників кримінального провадження (Проєкт “Маски-Шоу Стоп-3”), який наразі готується до включення до порядку денного ВРУ.

Ініціативу розроблено у Міністерстві цифрової трансформації за участі фахівців IT Ukraine Association. Мета – забезпечення захисту прав учасників кримінального провадження, збалансованості інструментів сторони обвинувачення та сторони захисту.

Також, нагадуємо, що юридичні партнери Асоціації IT Ukraine завжди готові надати професійну юридичну допомогу з цієї та інших тем.

ПОРАДИ ІТ-КОМПАНІЯМ ЯК ПІДГОТУВАТИСЬ ДО ОБШУКІВ

1. Завчасно укладіть договір з адвокатом про надання правничої допомоги

Заздалегідь підписаний договір з адвокатом підвищує його шанси взяти участь у проведенні обшуку. Керівник, менеджер або інші відповідальні особи мають знати «гарячі» контакти адвокатів, з якими укладено договір. Сам договір має знаходитись в легкодоступному місці для оперативного пред'явлення слідчому як обґрунтування залучення саме цього адвоката до обшуку.

Кримінально-процесуальний кодекс не встановлює вимогу очікування прибуття захисника до старту проведення обшуку, а тому не можна витратити час на пошук та домовленості з адвокатом, всі умови оперативного реагування адвокатом мають бути закріплені в договорі.

Правоохоронці зобов'язані допустити адвоката у будь-який момент проведення обшуку.

2. Визначте та забезпечте спосіб екстреного зв'язку на випадок несподіваного обшуку

Оперативний зв'язок та інформування керівництва та адвоката – важлива складова безпеки вашого бізнесу. Це може бути окремий номер телефону, тривожна кнопка, яка дозволить керівнику компанії оперативно дізнатись про процесуальні дії правоохоронних органів, викликати адвоката, визначитись з подальшими діями та надати відповідні розпорядження співробітникам компанії.

3. Організуйте та проведіть тренінг з керівництвом та співробітниками Компанії щодо характеру дій на випадок обшуку. Визначте відповідальних осіб для комунікації з правоохоронцями

Завчасна підготовка команди з залученням фахівця допоможе зберегти спокій всіх учасників можливих обшуків та зменшити кількість помилок, що можуть мати негативні наслідки для Компанії. Правильне рішення - звернення до адвоката за

консультацією з можливим проведенням лекції/семінару (зазначена опція може входити в пакет послуг по договору про надання правничої допомоги).

Працівники повинні знати алгоритм дій, порядок виклику адвоката, об'єм своїх прав, рекомендації щодо поведінки та спілкування з правоохоронцями.

Визначте відповідальних працівників, через яких здійснюватиметься вся комунікація з правоохоронцями. Категорично заборонити спілкування з правоохоронцями за своєю ініціативою співробітників без присутності відповідальної особи

4. Підготуйте та передайте пам'ятки на випадок обшуків для співробітників

Оперативний доступ до коротких порад про поведінку при обшуку дозволить співробітникам зосередитись та не панікувати в екстреній ситуації. Складання таких пам'яток може входити в пакет послуг по договору про надання правничої допомоги.

5. Визначте періодичність обов'язкової зміни паролю на робочих гаджетах (ПК, телефон, планшет та інш.)

Обов'язок періодично змінювати пароль для забезпечення захисту інформації забезпечить реальний захист конфіденційної інформації. Рекомендується встановлення спеціалізованого софту, який буде не тільки нагадувати про необхідність оновлення паролів, але і блокуватиме подальшу роботу у разі ігнорування таких нагадувань.

Доречним буде розробка механізму одночасного блокування всієї корпоративної комп'ютерної техніки в офісі.

6. Підготуйте та тримайте в швидкому доступі необхідні клопотання, що можуть знадобитись при проведенні обшуку

Рекомендується підготувати копії клопотань з мінімальною кількістю полів для самостійного заповнення (в стресовій ситуації при заповненні документів можуть бути допущені помилки). Рекомендується підготувати клопотання про залучення адвоката (з додатком у вигляді копії договору про надання правничої допомоги) та клопотання про застосування технічних засобів відеофіксації.

7. Забезпечте захист персональних даних та відповідальне збереження інформації

Потурбуйтеся про належне збереження конфіденційної, ризикованої та важливої інформації для вашої компанії заздалегідь. Періодично проводьте облік, перевірку, знищення, кодування, перенесення даних на безпечні сервера або носії інформації. Пам'ятайте, що під час обшуку можуть бути вилучені будь-які технічні пристрої, засоби зв'язку та носії інформації, а тому за необхідності такі речі повинні мати надійний пароль, складний для відтворення та відомий лише відповідальним особам. Не забувайте про правило «чистого столу» та обов'язкове й оперативне знищення документації, яка не має бути публічною.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

- Нервовість, паніка, конфлікти та безпідставні ініціативи членів команди можуть призвести до помилок, завадити адвокату якісно здійснити захист інтересів вашого бізнесу та збільшують шанси упередженого ставлення слідчого.
- Якщо обшук намагаються провести на робочому місці, оперативно сповістити відповідні підрозділи компанії (бухгалтерію, відділ продаж тощо) про факт прибуття представників правоохоронних органів.
- Рекомендується періодично проводити тренінги, зустрічі з фахівцем, рольові ігри на тему алгоритму дій та характеру поведінки на випадок обшуку.

- В офісі повинні знаходитися тільки ті документи, які необхідні для виконання поточної роботи. Не залишайте на робочому місці жодних сторонніх документів та предметів.
- Сервер має знаходитись не в офісі, а доступ до нього має здійснюватися віддалено з надійною системою паролів.
- Не варто без необхідності зберігати значні суми готівкових коштів в офісах та на підприємствах. Вилучення є швидким процесом, а подальше повернення - доволі довгою справою.

ЯК ПОВОДИТИСЬ ПРИ ОБШУКАХ. ПОРАДИ ІТ-КОМПАНІЯМ

- 1. При виявленні передумов проведення обшуку або настання самого факту обшуку - оперативно повідомте про це керівництво, адвоката, відповідні підрозділи компанії (бухгалтерію, відділ продаж тощо) про факт прибуття представників правоохоронних органів.**
Оперативне інформування всіх ключових членів команди дозволить без паніки побудувати стратегію поведінки та здійснити належну підготовку до слідчих дій
- 2. Скористайтесь експрес-консультацією вашого адвоката**
Право на захист визначено ст.59 Конституції України. Проте ч. 1 ст. 236 КПК України не встановлює обов'язок прокурора або слідчого забезпечити присутність захисника, а тільки надає право на запрошення. З огляду на зазначені норми й практику слід розуміти, що слідчий або прокурор за власною ініціативою може перешкоджати реалізації права на захист та розпочати обшук, не дочекавшись захисника. Тому варто надати максимальну кількість інформації щодо події своєму захиснику поки він прямує до місця обшуку.
Слідчий, прокурор, інша службова особа, яка бере участь у проведенні обшуку, зобов'язані допустити на місце його проведення адвоката (захисника), повноваження якого підтверджені (наявність договору з Компанією).
Якщо з правоохоронцями, які прийшли проводити обшук, буде адвокат з центру безоплатної правової допомоги, повідомте його та слідчого/прокурора про відмову від його послуг і надайте копію договору з іншим адвокатом.
- 3. Заявіть клопотання про залучення адвоката до процедури проведення обшуку.**
Відповідно до ч.1 ст.236 КПК незалежно від стадії цієї слідчої дії слідчий, прокурор, інша службова особа, яка бере участь у проведенні обшуку, зобов'язані допустити на місце його проведення захисника чи адвоката.
- 4. Заявіть клопотання про здійснення безперервної відеофіксації обшуку**
Безперервна відеофіксація захистить вас та ваш бізнес від порушень з боку правоохоронних органів. В разі відмови необхідно зазначити це на оригіналі ухвали слідчого судді, яке надаватиметься для відмітки про ознайомлення, та потім внести до протоколу обшуку.
- 5. Поводьте себе спокійно як би це не було важко.**
Важливо пам'ятати, що обшук - це процедура, яка проводиться з метою збору доказів. Проведення обшуку не означає автоматичне порушення ваших прав та інтересів. Можливо за результатами обшуку не буде вилучено жодне майно, оскільки не буде встановлено, що ці речі якимось чимось вкажуть на обставини вчинення

кримінального правопорушення або сприятимуть досудовому розслідуванню. Не слід заважати обшуку та перешкоджати роботі представників правоохоронного органу.

6. Тримайте особисті речі в кишенях

Під час обшуку особисті речі не варто тримати у сумках, портфелях чи кейсах, оскільки, в залежності від принциповості слідчого, можуть виникнути питання у доказуванні, що саме ця валіза належить конкретній особі. Аби мінімізувати ймовірність такого розвитку подій, усі особисті речі варто зберігати із собою, наприклад, у кишенях.

7. Заблокуйте робочі гаджети

На робочих комп'ютерах, телефонах та інших гаджетах відлогінтесь від соціальних мереж, месенджерів, поштових клієнтів, онлайн-сховищ інформації; вимкніть ПК, робочі та особисті телефони (за необхідності).

8. Перевірте підстави для обшуку (якщо адвокат ще не встиг прибути на місце)

Мова йде про ухвалу, яка є підставою для проведення обшуку. Перевірте текст, зверніть увагу на (1) термін дії ухвали (не може перевищувати одного місяця з дня постановлення); (2) адресу приміщення, обшук якого дозволений ухвалою слідчого судді (має бути зазначено, в якій частині житла чи іншого володіння особи надано дозвіл на проведення обшуку); (3) інформація про особу, якій належить володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться; (4) речі, документи або осіб, для виявлення яких проводиться обшук; (5) прізвище, ім'я по батькові особу(осіб) яким слідчий суддя дозволив проводити обшук.

9. Зазначте інформацію про заявлені клопотання на оригіналі ухвали суду

Слідчий чи прокурор перед початком обшуку повинен пред'явити керівнику або представнику компанії Ухвалу слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку та надати її копію (винятки, за яких обшук може бути проведено без Ухвали, – ч. 3 ст. 233 КПК України або під час воєнного стану обшук можуть проводити на підставі Постанови керівника органу прокуратури в порядку ч. 2 ст. 615 КПК України).

На оригіналі ухвали суду обов'язково зазначте «перед початком обшуку клопотав про забезпечення присутності адвоката та про застосування відеофіксації слідчої дії».

10. Здійсніть перевірку повноважень осіб, що мають намір розпочати обшук

Запросіть пред'явлення службових посвідчень та здійсніть звірку обличчя правоохоронців з фотографіями в посвідченнях. Перепишіть все, що вказано у службових посвідченнях (серія, номер посвідчення, П.І.Б., звання, посада, дата видачі, термін дії).

За відмови пред'явити посвідчення ви можете зателефонувати до поліції та повідомити про спробу незаконного проникнення до приміщення.

На практиці обшук проводиться не особою, яка звернулась з клопотанням про проведення обшуку, а іншою особою. Це є порушенням вимог ч.2 ст.234 КПК України, оскільки обшук проводиться виключно в рамках ухвали слідчого судді. В таких випадках слід вимагати від особи, яка не зазначена в ухвалі слідчого судді, постанову про призначення слідчої групи, у якій безпосередньо зазначено слідчого або прокурора, який планує провести обшук. У разі відсутності такої постанови слідча дія є незаконною.

11. Встановіть наявність понять

Відповідно до абз.2 ч.7 ст.223 КПК України обшук або огляд приміщення та особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понять незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії. Поняті обов'язково повинні бути присутні під час обшуку з самого початку та до завершення

обшуку, тому необхідно вимагати обов'язкової участі в проведенні обшуку двох зацікавлених понять (можна і більше).

Перевірте документи всіх «наданих» понять та перевірте (наскільки це можливо) факт їх зацікавленості в результатах обшуку.

Доведіть до понять зміст ухвали суду про проведення обшуку, роз'ясніть їм, щоб вони уважно слідували за процесом проведення обшуку.

12. Контролюйте діяльність співробітників правоохоронних органів під час обшуку

Не залишайте працівників правоохоронного органу без нагляду. Для фіксації грубих порушень під час обшуку викликайте поліцію та повідомляйте про перевищення слідчим службових повноважень.

Зверніть увагу на осіб, які прийшли здійснювати обшук та на те, що вони тримають в руках (пакети, рюкзаки, валізи та ін.). Під час проведення обшуку не можна залишати нікого з «групи осіб, які беруть участь у обшуку» без нагляду учасників обшуку.

Наполягайте на тому, аби процедура обшуку приміщень здійснювалась поступово, від одного приміщення до іншого. Спочатку оглядається одне приміщення, в якому під час його огляду знаходяться всі присутні, потім інше - за встановленим порядком.

13. Не спілкуйтеся зі слідчим

В ході проведення обшуку членам команди не варто спілкуватись зі слідчим, оскільки таке спілкування може перейти в неформальний допит. Жодна норма законодавства не зобов'язує співробітників давати пояснення і відповідати на питання слідчих органів, що з'явилися для проведення обшуку або виїмки. Відповіді мають бути максимально «сухими» з посиланням на адвоката або керівництво, наприклад, «Я не компетентний відповідати на ваші запитання. Зверніться до директора (або адвоката)»; «Я не володію цією інформацією», «Я не пригадую» тощо.

14. Ретельно підготуйте зауваження, коментарі до протоколу обшуку

Всі зауваження та заперечення мають бути відображені. Не відобразили в зауваженнях до протоколу - вважайте, що такого під час обшуку і не було. Якщо зауважень багато, та у протоколі не вистачає місця, можлива подача окремої заяви з відміткою у протоколі про подачу такої заяви).

15. Перевірте протокол та список вилученого майна

Вилучене майно повинно бути чітко ідентифіковано та детально описано. Зверніть увагу, що вільні місця – привід для «дозаповнення» без вашого відома, що неодмінно є ризиком для вашого бізнесу.

16. Переконатись, що протокол підписаний всіма учасниками, які брали участь у проведенні процесуальної дії, та вимагайте залишити вам примірник протоколу та опису вилученого.

Переконайтесь в тому, що за підсумками проведення обшуку у вас на руках залишилась копія ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку, копія протоколу обшуку з усіма додатками та описом вилученого майна.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

- Зачиняти кімнати та сейфи під час обшуку немає сенсу, оскільки слідчий має повноваження їх відкрити у будь-який спосіб.
- Не довіряйте порадам знайомим, які мали досвід проходження процедури обшуку. Кожен випадок є індивідуальним, тож слідуйте рекомендаціям адвоката.

- Якщо правоохоронці приймають рішення про примусове відкриття дверей, обов'язково повідомте, що готові відкрити двері за відсутності адвоката, але за умови виклику патрульної поліції – для гарантування законності таких дій.
- Спробуйте домовитись про усунення з приміщення, де проводять обшук, всіх працівників, наявність яких не є необхідною.
- Слідчому або прокурору надається право на тимчасове вилучення речей та документів, які не зазначені в ухвалі слідчого судді. Але слідчий повинен зробити опис таких речей та документів, та зазначити, що вони тимчасово вилучаються та у строк 48 годин з моменту їх вилучення слідчий або прокурор повинен звернутися до слідчого судді з клопотанням про арешт такого майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, в якій його було вилучено.
- Обов'язок надання правоохоронцям логінів та паролів до комп'ютерів, телефонів, серверного обладнання та будь-якого програмного забезпечення відсутній. Однак рішення щодо надання доступу потрібно приймати в кожному конкретному випадку з урахування ризику вилучення. Не надання доступу – вилучення. Надання доступу у випадку якщо немає ніякої інформації, яку є необхідність приховати – ймовірність залишення техніки.
- Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку (ч. 3 ст. 236 КПК).
- Якщо обшук намагаються провести після 22 години, або якщо Ухвала не містить необхідної інформації, рекомендовано заявити про порушення проведення слідчих дій і вимагати їх припинення. У випадку відмови, викликати поліцію, повідомивши, що невстановлені особи (або сумнівні особи) намагаються здійснити злочин (грабіж). Важливо, щоб ваш дзвінок було зафіксовано.
- Особа, яка під час обшуку або до початку обшуку одягла рукавички (гумові, шкіряні), потребує додаткової уваги, оскільки така особа може підкинути під час проведення обшуку предмет, який не бажаний для вас і який намагаються відшукати у вас та вилучити.
- У разі необхідності слідчий чи прокурор має право здійснювати копіювання інформації, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, телекомунікаційних системах, інформаційно-телекомунікаційних системах, їх невіддільна частинах. Копіювання такої інформації здійснюється із залученням спеціаліста.
- Після тимчасового вилучення майна уповноважена службова особа зобов'язана забезпечити схоронність такого майна в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.
- Якщо обшук почався без адвоката, ретельно документуйте процес: записуйте будь-які подробиці процедури обшуку, присутніх осіб, речі, які були вилучені і будь-які дії правоохоронних органів.
- Ні в якому разі не можна чіпати, торкатися незнайомих предметів, які раптом знаходяться в місці проведення обшуку, про це також слід зазначити в протоколі обшуку, можливим є зафіксувати відсутність ваших слідів на даній речі.
- Не підписуйте будь-які інші документи, окрім протоколу обшуку!
- З 24 лютого 2022 року, відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану", в Україні введено режим воєнного стану! У зв'язку з цим обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з урахуванням особливостей, встановлених статтею 615 Кримінального процесуального кодексу України. Так, у разі введення воєнного стану при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку

особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису.

- Законом не обмежується кількість правоохоронців, які можуть брати участь в проведенні обшуку. Обшук проводять слідчий, прокурор, які закріплені в групі слідчих/прокурорів у цьому кримінальному провадженні (або оперативні працівники за їх дорученням). Якщо проводить правоохоронець, який не вказаний в ухвалі необхідно вимагати доручення чи відповідну постанову.